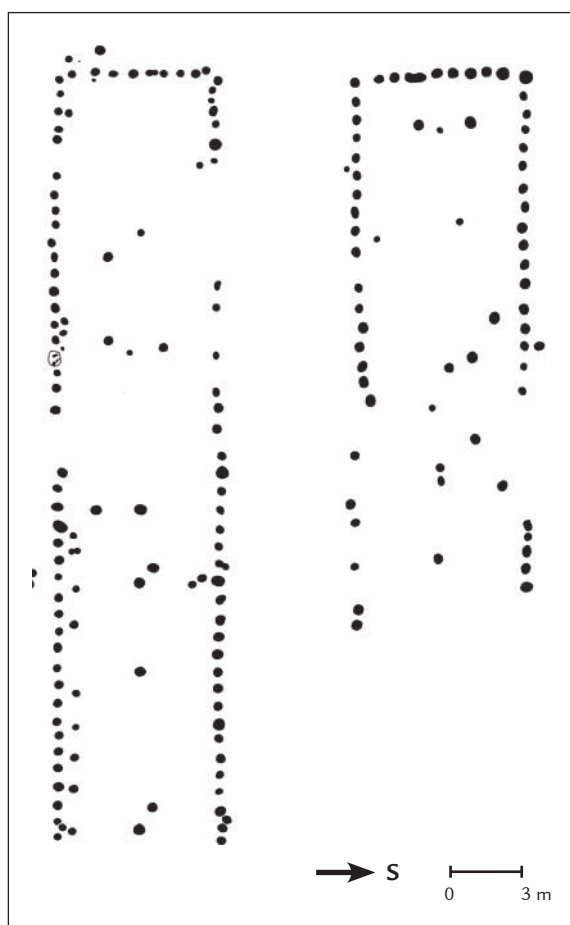

Nové doklady staveb starší doby bronzové ve východních Čechách

Východní Čechy, jmenovitě jejich níže položené části při tocích řek, se tradičně počítají k tzv. staré sídelní oblasti. Starší doba bronzová (u nás přibližně 2300/2200 až 1650/1600 př. n. l.) se zde donedávna jevila jako etapa spíše skromnějšího osídlení, novější výzkumy však ukazují, že to mohl být klamný obraz. Článek přibližuje vybrané lokality a pozůstatky staveb ze sledovaného období na nich.

■ Zuzana
BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ
Katedra archeologie,
Univerzita Hradec Králové

■ Obr. 1 Březno u Loun – půdorysy domů únětické kultury. (Podle I. Pleinerové 2002, Obr. 1).

Únětickou kulturu nacházíme ve východních Čechách jednak na území mezi Novým Bydžovem, Hořicemi, Jičínem a Kopidlnem (tj. v širším horním Pocidliní), pak na severním a západním Hradecku v povodí Bystřice a Trotiny až po Hořice a Nechanice (otázkou zůstává kontinuita k Bydžovsku a nedostatek nálezů na užším Hořicku), řídce v prostoru starých labských koryt mezi Chlumcem nad Cidlinou a Hradcem Králové až k Bohdanči (tam ovšem mohou být reliktů překryty pozdějšími naplaveninami), a konečně mezi Pardubicemi, Chrudimí a Chrástí (Papineschi 2003, 104–105, tab. 11; srov. Anyž et al. 2006, 29, mapa 5; novější nálezy vesměs zapadají do tohoto vymezení)¹. Reprezentovala ji jako všude nejprve pohřebiště, později sídliště obecně značně zaostávalo. Až ve 20. století postupně přibývala i sídliště, včetně opevněných, a zejména v periferních zónách se v poslední době (cestou spolupráce s uvědomělými hledači) množí jednotlivé nálezy a depoty bronzových artefaktů, zhusta naznačující komunikační linie.

Brzy se zde podařilo identifikovat i projevy věteřovské kultury (Vokolek 1993, 40–44), s níž souvisí i nejvýraznější lokality – opevněné osady (Plotiště n. L., lok. B a zčásti zřejmě i A) a nejméně jedno mohylové pohřebiště (Stračovská Lhota – „Stračovský bor“), nehledě na další sídlištní nálezy (např. Chrudim – „Transporta“) a depozita bronzových artefaktů. Její další vývoj v regionu ve střední době bronzové je zatím hádankou.

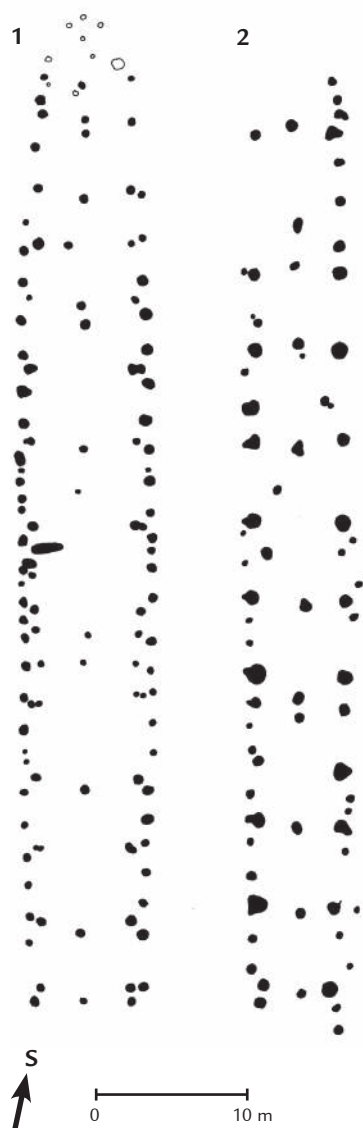
Domy starší doby bronzové ve střední Evropě

Stavatelství starší doby bronzové vychází ze stavební tradice předcházejících eneolitických kultur (Bláhová-Sklenářová 2012, 99). Na území, které je předmětem našeho zájmu, jde o kulturu zvoncovitých pohárů, přičemž vzhledem ke specifické a dodnes ne zcela jasné

povaze tohoto fenoménu nesmíme zcela spouštět ze zřetele ani období starší. Úplnější pozůstatky jejích domů jsou vzácné a lépe jsme s nimi obeznámeni teprve v posledních dvaceti letech. Patří obecně sloupovým stavbám půdorysu buď eliptického, nebo obdélníkového, pokud jej lze určit. Starší doba bronzová se pak podle dosavadního stavu poznání v některých oblastech vrací plně k osvědčenému obdélníku, v jiných, jak se zdá, nachází dílčí pokračování idea eliptického tvaru (viz níže).

Jistou komplikací představuje dodnes zcela neobjasněný proces návaznosti starobronzové únětické kultury na kulturu zvoncovitých pohárů. Obě měly spíše povahu komplexů, přičemž pro mladší z nich to platí daleko silněji. Další neznámou je podíl komplexu se šňůrovou keramikou a jednotu není ani v chápání přínosu kultur Karpatské kotliny. To, co jsme donedávna považovali za vývojové fáze únětické kultury, se dnes jeví spíše jako její skupiny různého původu, které vznikaly a existovaly zčásti nebo zcela souběžně (Jiráň ed. 2008, 30). Centra vzniku se hledají na Moravě, v Čechách (nejspíše středních a severozápadních) a ve středním Německu. Tam všude, a v mladším úseku starší doby bronzové pak i v později osídlených oblastech, je doložen typ půdorysu dlouhého domu sloupové konstrukce, který se podle lokality, kde byl díky velkoplošnému odkryvu poprvé dokumentován ve větším počtu a úplnosti, označuje jako typ Březno (Scheffzig 2001). V současnosti je znám z celé řady lokalit v Čechách i jinde. Má tvar protáhlého obdélníka o délce několika desítek metrů (Březno, půdorys 100, 32 m: Pleinerová 2002 – viz obr. 1; Zwenkau, půdorys 10, 57 m: Stäuble 1997; obdobnou délku má půdorys věteřovské kultury ze Šumic: Stuchlík 2000, 230–232, obr. 8)² a šířce rámcově 6–7 m, orientovaného nejčastěji Z–V, popř. JZ–SV. Tvoří jej podélné řady

sloupových jam uspořádaných v poměrně pravidelných rozestupech cca 50–100 cm, při dobrém stavu dochování se daří identifikovat i kratší stěnu západního, resp. jihozápadního závěru, nikde však nebyla zachycena kratší řada, která by uzavírala půdorys na opačné straně; tam byla zřejmě stěna řešena jinak. Obvykle jsou tzv. „dvojlodní“ – konstrukce se podle uspořádání sloupových jam skládala z hřebenové řady soch (nosných sloupů nesoucích slemeno³) a ze dvou řad relativně menších a hustěji řazených sloupů vymezujících pravděpodobně podélné stěny.

■ Obr. 2 Půdorysy starší doby bronzové z Bavorska: 1 Straubing-Öberau, 2 Eching. (Podle M. Nadlera 1997, Abb. 1).

Střeška se tak rekonstruuje obvykle jako sedlová, popř. podle situace i valbová.

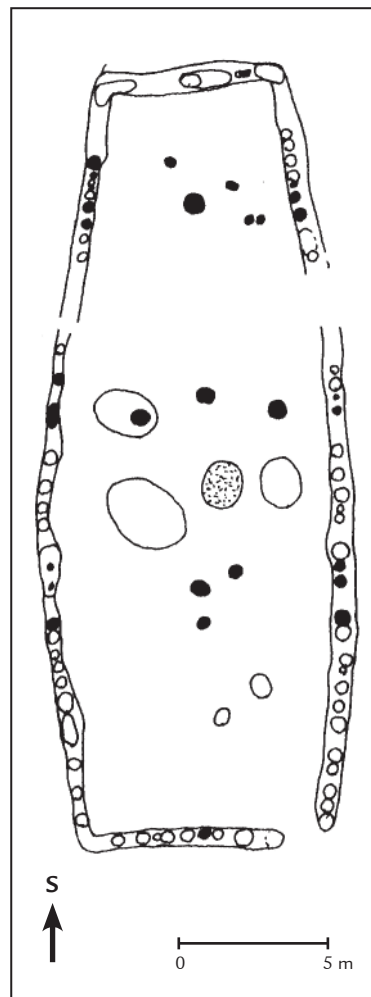
Mírně odlišné formy se vyvinuly v Bavorsku v prostředí místních kultur navazujících rovněž na základ kultury zvoncovitých pohárů (Schefzig 2001). U typu Eching/Öberau (obr. 2) jde také o dlouhý dům, avšak půdorys je výrazně užší, protáhlejší, delší stěny se někdy mírně prohýbají do oblouku směrem ven (tzv. loďovitý půdorys) a závěry, pokud jsou vůbec zachyceny, jeví také náznaky obloukového uspořádání. Domy byly dlouhé až několik desítek metrů a oproti únětickým orientované S–J. O něco kratší typ Poing byl konstruován zřejmě stejně, zatímco oble trapezovité krátké půdorysy typu Zuchering jsou vymezeny obvodovým žlabem, v němž stály hustě řazené sloupy (obr. 3).

Ojediněle se uvádějí půdorysy vymezené obvodovým žlabem (Vliněves: Jiráň ed. 2008, obr. 14; Čáslav – „Na skále“, dům 7: Jiráň ed. 2008, obr. 51); pokud jsou do starší doby bronzové datovány správně, mohlo by jít o rané formy typu doloženého pak ve střední době bronzové (pracovně jej označují jako typ Slavonín podle střežních nálezů na lokalitě Olomouc-Slavonín: Bém 2005).

Konstrukce stěn starobronzového domu není jasná, obvykle se předpokládá výplet s výmazem (z únětických sídlišť však neznáme dostatek mazanice ani hliníků) anebo drážková konstrukce (rozystupy sloupových jam se na to však zdají dosti malé). Je však třeba vzít v úvahu, že dochovaná řada sloupových jam může být pozůstatkem pouze nosné konstrukce stěny, nikoli výplně, která mohla existovat odděleně (jako např. u typu Slavonín; jde o řešení známé a běžné již v neolitu, hlavně mladším): v některých dobře dochovaných půdorysech se totiž souběžně se „stěnovou“ řadou objevila řada další, buď menších sloupových jam hustě řazených, a to zevně (Eching), anebo přibližně stejné velikých, ale řidších a umístěných z vnitřní

strany (Březno). Podobně by se dala vysvětlit nepřítomnost nárožních sloupových jam u některých starobronzových půdorysů („zkošená nároží“: např. Pleinerová 2002, 164) – mohlo by jít o pozůstatek konstrukce tvořené řadou přístěnných sloupků a výplní z vodorovně kladených břeven, jež by v nárožích přesahovala (viz Bém 2005). Na několika lokalitách se také objevila zvláštní sestava sloupových jam v západní části půdorysů, která připomíná „trojlodní“ systém, právě v této době nastupující v severozápadní Evropě (Bláhová-Skleňářová 2012, 64, 106, 109, 118).

Z únětické kultury se někdy uvádějí také polozemnice (Jiráň ed. 2008, 38), jde však zpravidla o objekty nejasné povahy a účelu.

■ Obr. 3 Půdorys starší doby bronzové z Bavorska: Ingolstadt-Zuchering. (Podle M. Nadlera 1997, Abb. 2: 5).

1 Mapa v APČ (Jiráň ed. 2008, obr. 7) vykazuje technické vady a deformace a není proto použitelná (srov. předlohu – Moucha: Hortfunde, Abb. 2).

2 Výrazně kratší půdorysy podle dnešního stavu poznání zřejmě nejsou úplně anebo jsou vymezeny pochybně.

3 Slemeno je vodorovné břevno, které u sochových krovů představuje hřeben střešy; ve vyspělejších krovech mu odpovídá hřebenová vaznice.

Východočeské nálezy pozůstatků domů – stav poznání

Hledáme-li ve východních Čechách dochované a prozkoumané stopy starobronzové zástavby, musíme v první řadě jmenovat **Plotiště nad Labem**, resp. plotišťsko-předměřický areál (lokalita Plotiště A – Morávka cihelna na k. ú. Předměřice a poloha „Na přímských“ na k. ú. Plotiště; asi 1 km odtud leží lokalita Plotiště B – „U kostela“), polykulturní sídelní prostor zahrnující mj. i komplex rovinných a opevněných osad únětické a věteřovské kultury, bohužel dosud nepublikovaný a nezpřístupněný ani odborné veřejnosti (pouze předběžně *Rybová – Vokolek 1964; tíž 1966; Rybová 1972; Vokolek 1993, 37–38, 42*). Sídlištní nálezy únětické a věteřovské kultury známe také z většiny katastrálních území v okolí. Systematický výzkum v letech 1961–1970 odkryl na lokalitě A rozsáhlou plochu s relikty staveb: dvě osady vedle sebe, přičemž k mladší, hrazené příkopem, patřilo soudobé pohřebiště. Část areálu zničila těžba a novodobá zástavba, i přesto nebylo srovnatelně prozkoumáno žádné jiné starobronzové sídliště v regionu. Předběžné publikace ukazují zástavbu mladší z obou osad, datované autory výzkumu do klasické únětické kultury s věteřovskými vlivy (*Rybová 1972*), jako domy sloupové (sochové) konstrukce o rozměrech cca 8×5 m, pravděpodobně se stěnami vypletenými pruty a vymazanými hlínou, v jednom případě snad s nějakým přístavkem u vchodu. Uspořádány byly do řady v určitých vzdálenostech od sebe podél příkopu, k němuž se obracely zadními štíty (*Vokolek 1993, 37*). Návrh rekonstrukce jednoho z domů předkládá *M. Slezák (2006, 64, obr. 6)*. Nabízela by se možnost zobecnit zdejší nálezy a hledat či předpokládat obdoby plotišťských staveb i na ostatních sídlištech. Je zde ovšem zásadní důvod k opatrnosti: jde o opevněnou osadu (vlastně hradiště, ačkoli pro dané období není zvykem toto označení používat) a při širším srovnání se ukazuje, že zástavba těchto lokalit má již od eneolitu svébytný charakter, zřejmě vynucený omezenou plochou a požadavky na

provoz: domy jsou tam zpravidla kratší a uspořádané do řad zadní stranou k opevnění, a to v různých obdobích bez ohledu na kulturní příslušnost (*Bláhová-Sklenářová 2012, 111 aj.*).

Další plošný výzkum proběhl v letech 1976–1977 nad západní stěnou někdejší Kopistovy cihelny v Úhřeticích u Chrudimě, odkud byly již dříve vedle nálezů z jiných období známy i únětické hroby (*Vokolek 1977; tíž 1978*). Bylo tam nalezeno celkem 15 jam, většinou zásobních, datovaných do mladší (klasické) východočeské únětické kultury, a jeden kostrový hrob, sběrem byla získána další únětická keramika; mohly jí patřit i některé objekty bez datovacího materiálu. V. Vokolek označuje úhřetický výzkum za dobrý protějšek výzkumu v Plotištích, na rozdíl od něj se zde však nepodařilo najít žádné pozůstatky staveb. Z popisu terénních prací jasně vyplývá příčina: skrývka o souhrnné hloubce 80–90 cm odstranila ornici i s kulturní vrstvou až na čistou žlutou spraš.

Již delší dobu je jako sídliště starší doby bronzové známa lokalita **Mikulovice u Pardubic** na severním Chrudimsku (*Vokolek 1993, 41–42; Svobodová Koldrová 2012*). Dlouhodobě sledování výstavby v poloze „V loučkách“ umožnilo sestavit mozaiku víceméně souvislých ploch, na nichž se vyrýsovaly četné půdorysy sloupových staveb, vymezené převážně sloupovými jamami, v některých případech však i žlaby: opět se snad již v kontextu závěru starší doby bronzové objevuje typ Slavonín. Zpracování mikulovického výzkumu probíhá, lze zejména doufat, že vyhodnocení přispěje k identifikaci a datování jednotlivých druhů staveb.⁴

Z ostatních únětických a věteřovských sídlišť uváděných v literatuře (nejpřehledněji *Papineschi 2003, 104–105; Svobodová Koldrová 2012, 4–6*) pocházejí v lepším případě sídlištní jámy s keramikou (jde vesměs o izolované nálezy při stavbách), v horším pouze soubory zlomků keramiky získané povrchovými sběry.

V tomto článku jsou zatím předběžně představeny dvě nově zkoumané východočeské lokality s nálezy

pozůstatků domů datovaných do starší doby bronzové. Ačkoli se tyto nálezy svým rozsahem a dochováním nemohou rovnat např. Březnu u Loun, má smysl se jimi zabývat. Z metodologického hlediska jde o protikladné situace: v Blatě byl odkryt téměř kompletní půdorys, který však nebyl do starší doby bronzové datován přímo, protože není provázen relevantními chronologicky citlivými movitými nálezy,⁵ nýbrž pouze metodou analogie na základě tvaru (a datace je tedy diskutabilní, zatímco nález sám a jeho forma nikoli), ve Stěžírkách je naopak osídlení pouze únětické a půdorysy staveb se tam snažíme rekonstruovat z velmi fragmentární situace – opět metodou analogie k již známým únětickým nálezům (lze tedy za nesporné považovat datování a kulturní zařazení, zatímco vymezení reliktu je pouze hypotetické).

Blato (okr. Pardubice)⁶

Blato tvoří spolu s Mikulovicemi a s nedalekými lokalitami na k. ú. Medlešice výrazný komplex osídlení starší doby bronzové. Sídlištní nálezy jsou již déle známy i ze širšího okolí, publikovány však byly vesměs jen předběžně nebo vůbec (*Svobodová Koldrová 2012, 3; viz výše*). Na počátku 3. tisíciletí n. l. protáhla toto území stavba silnice I/37. Archeologické nálezy se při záchranném výzkumu objevily na celkem sedmi dílčích lokalitách (předběžně *Sedláček 2006*). Únětické, resp. starobronzové nálezy byly identifikovány na lokalitách 2 (relikt domu), 4 (pět zahlobených objektů bez patrného uspořádání), 5 (tři objekty, vedle zlomků únětických zastoupena i kultura zvoncovitých pohárů) a 7 (polykulturní sídliště, v obj. 48 se vyskytla keramika starší doby bronzové), únětické kultuře by mohly patřit i nedatované relikty na lokalitě 3 (*Sedláček 2006; Dokumentace Blato 2004*).⁷ Vzájemná souvislost všech těchto nepřiléhajících od sebe vzdálených nalezišť (viz *Sedláček 2006, 93–94, tab. 2*) musí být předmětem analýzy v kontextu okolního soudobého osídlení – není např. zatím ani možné posoudit, nakolik jde o různé osady a nakolik o doklady postupného stěhování jedné nebo více osad (makromobilita – srov. *Smrč 1998, 431–431* pro mladší dobu bronzovou).

Lokalita 2 leží na k. ú. Blato východně od obce na jižní hraně hlínku cihelny. Geologické podloží zde tvoří sprašová návěť na druhohorních jílovcích a prachovcích (Šura 2006) a sídliště je tak situováno na mírném návrší nad rozvírajícím se údolím Jesenčanského potoka a jeho pravostranných přítoků od Mikulovic a Dražkovic. Záchranný výzkum Východočeského muzea v Pardubicích, který pod vedením R. Sedláčka prováděl od 11. do 25. října 2004 pro VČM J. Musil z Regionálního muzea v Chrudimi, zachytil větší reliktní domu sloupové konstrukce vymezený žlabem (obj. 1, 17 a 18) a sloupovými jamami v řadě navazující na osu žlabu 1 (obj. 2–5); ostatní objekty na ploše jsou sloupové jámy, s tímto půdorysem však většinou nesouvisí (Sedláček b. d.; Dokumentace Blato 2004⁸).

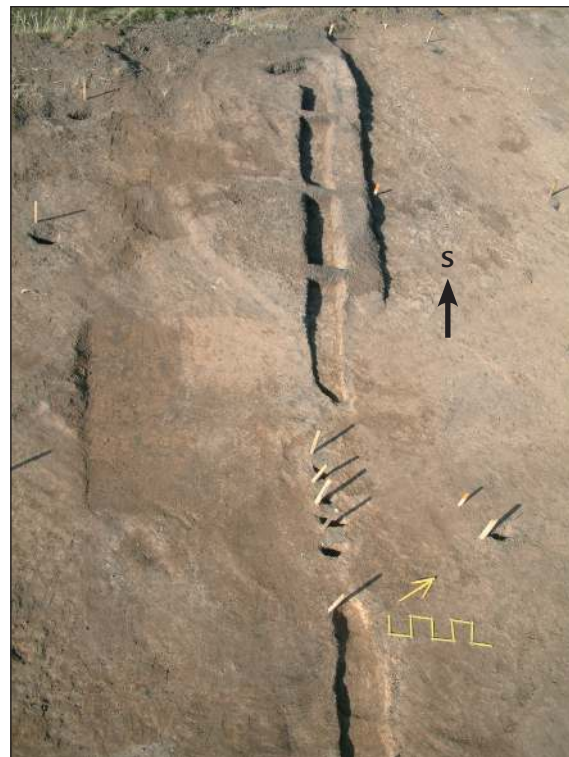
Žlaby byly široké 40–50 cm a hluboké pouze cca 10–20 cm, sloupové jámy 2–5 měly půdorys okrouhlý či oválný o rozměrech mezi 20 a 30 cm a o hloubce 10–15 cm; z ostatních sloupových jam ani nejhlubší nepřesahovaly 30 cm. Šířka

půdorysu činila v zachyceném úseku přibližně 6,5 až 7,5 m, dochovaná délka něco přes 10 m (obr. 4). Zakřivení na severozápadním konci žlabu 18 by mohlo představovat místo napojení příčné stěny závěru domu, půdorys je však v těchto místech zničen hranou hlínku cihelny. Jihovýchodní konec je nejasný (podle malých hloubek reliktní nemusí být dochován; podle paralel ovšem asi nebyl uzavřen stěnou stejné konstrukce jako stěny podélné). Prohnutí žlabu 17A zajímavě připomíná půdorysy typu Zuchering, zvláště v kontextu techniky výstavby stěn.

Čtyři sloupové jámy uvnitř půdorysu leží v řadě přibližně odpovídající hřebenové ose (Dokumentace Blato 2004, situační skica v deníku J. Musila, fotodokumentace – viz obr. 4). Jde-li o pozůstatky soch, bylo by možno rekonstruovat dům jako dvojloďní s dvojspádovou střechou. Objekty 2–5 tvoří hustou řadu naznačující zřejmě palisádovou konstrukci stěny; je otázkou, zda stejnou konstrukci můžeme předpokládat i v úsecích stěn vymezených žlaby (obr. 5).

■ Obr. 4 Blato, okr. Pardubice, lokalita 2 – celkový pohled na půdorys od východu. (Zdroj: VČM Pardubice, foto J. Musil.)

■ Obr. 5 Blato, okr. Pardubice, lokalita 2 – reliktní severovýchodní stěny domu: objekty 1, 2–5 a 18. (Zdroj: VČM Pardubice, foto J. Musil.)

Pozornost budí dvě věci: jednak charakter zahlučených reliktní, jednak orientace půdorysu. Ten je (s výjimkou úseku s objekty 2–5) vymezen žlabem namísto hustou řadou sloupových jam, jak je obvyklé u starobronzových půdorysů u nás, zejména typu Březno, obdobou by ovšem mohly být půdorysy typu Slavonín, k nimž snad patří některé relikty zjištěné v sousedních Mikulovicích (viz výše). Orientace SZ-JV u únětických staveb na rovinných sídlištích také není obvyklá: obdobu nacházíme u věteřovského půdorysu odkrytého v Šumicích (Stuchlík 2000, 229–233), zatímco publikované únětické půdorysy z Března vykazují orientaci Z–V (Pleinerová 2002), z Postoloprta, Blšana a Zwenkau JZ–SV (Soudský 1953; Pleinerová 1960; Stäuble 1997; srov. též starobronzový půdorys AS z Lovčiček: Říhovský 1982, 11–12, obr. 5), z Čakovice S–J (Kovářík 1983, pokud jde vůbec o dům).

4 Výzkumy na lokalitě provádí především Východočeské muzeum v Pardubicích a Archeologický ústav AV ČR v Praze. Za předběžnou informaci o tomto výzkumu děkuji kolegům PhDr. J. Frolikovi, CSc., PhDr. J. Musilovi a PhDr. R. Sedláčkovi.

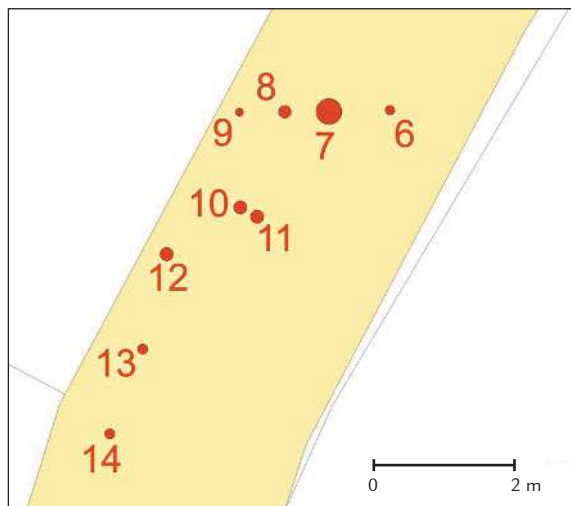
5 Novější shrnutí problematiky datování reliktní staveb např. Bláhová-Sklenářová 2012, 24, 123–124).

6 Za zpřístupnění nálezů a dokumentace děkuji autorům výzkumu PhDr. R. Sedláčkovi, vedoucím výzkumu, a PhDr. J. Musilovi, a rovněž pracovníkům Východočeského muzea v Pardubicích, zejména správci sbírky PhDr. J. Jílkovi.

7 Nálezy starší doby bronzové z trasy silnice I/37 budou předmětem souborného zpracování a publikace.

8 Všechny objekty (25) byly v terénu zaměřeny a zakresleny, avšak objekty č. 1–5, 7–9, 12, 19 a 22 nebyly následně zaneseny do celkového plánu; jejich vzájemné souvislosti jsou zachyceny pouze na terénní fotografické dokumentaci a na skicách ve výzkumném deníku PhDr. J. Musila (Dokumentace Blato 2004).

Spolehlivěji datované a vymezené únětické a věteřovské relikty staveb představené ve studii S. Stuchlíka (2000) vesměs spadají do rozmezí ZSZ-VJV až SSV-JJZ.

■ Obr. 6 Stěžírky – „U lesa“, plán prozkoumané plochy s vyneslými sloupovými jámy. (Zdroj: Bláha 2010).

■ Obr. 7 Stěžírky – „U lesa“, objekt 17. Při západní stěně sloupové jámy je patrná stopa po dřevěném sloupu. (Zdroj: Bláha 2010).

■ Obr. 8 Stěžírky – „U lesa“, objekt 30. Zde by mohla polohu někdejšího sloupu naznačovat kumulace střeptů opět při západní stěně sloupové jámy. (Zdroj: Bláha 2010).

Objekty neobsahovaly žádné nálezy s výjimkou žlabu 17, který poskytl malý atypický fragment silnostěnné nádoby, patrně přepálený, který není možno přesněji datovat, ačkoli zařazení do starší doby bronzové není vyloučeno. Ze žlabu 18 byly odebrány drobné uhlíky, které zatím nebyly analyzovány. Z povrchu lokality pochází jeden atypický zlomek keramiky nejspíše kultury platěnické a jeden středověký. První z obou zlomků je sám o sobě příliš slabou oporou pro vyvrácení původní datace, protože ležel nad intaktními kontexty a mohl být na lokalitu zavlečen např. orbou; může být jediné dokladem osídlení popelnicových polí v okolí lokality 2. Nelze nicméně popřít, že forma půdorysu přiřazení mladším obdobím okruhu lužických popelnicových polí neodporuje a orientace hovoří spíše v jeho prospěch (srov. Vokolek 2008, 84, obr. 44; Bláhová-Sklenářová 2012, 155–157; táž 2011).

Stěžírky (okr. Hradec Králové), lokalita U lesa⁹

Na mapě lokalit starší doby bronzové (Papineschi 2003, tab. 11) nacházíme Stěžírky při jihozápadním okraji koncentrace nejhustšího pravěkého osídlení na Hradecku. Na povrchu staré labské terasy se ve čtvrtohorách uložily spraše a na nich vznikly hnědozemě a šedozezemě; vedle úrodné půdy tak lokalita přitahovala člověka výhodnou vyvýšenou polohou s dalekým rozhledem k východu a jihovýchodu, přičemž byla návrším s výmluvným jménem Stíneček (304 m n. m.) chráněna proti západním a severním větrům. Pás vyvýšenin – zčásti dodnes lesnatých kvůli šterkopískovému podloží, zčásti sprašových, zemědělsky atraktivnějších, a proto již dávno odlesněných (Stíneček s celým masivem dnešního Přímského lesa, z nějž pochází nejméně jeden depot ze starší doby bronzové a z Horního Přímu únětické hroby se skleněnými korálky, navazující hřeben táhnoucí se až po Libčany, s únětickým pohřebištem, partie Probluze a Žizkova stolu s 310–311 m n. m., na jejichž úbočí najdeme Rosnice s věteřovským sídlištěm, o něco nižší Stračovský bor s věteřovským mohylníkem atd.) – odděluje Hradecko na severozápadě od Nechanicka a na jihu od Urbanické brázdy, důležité spojnice směrem

k dnešnímu Chlumci nad Cidlinou. Jižně od Stěžírek, na východním táhlém svahu návrší Stínice ve výšce cca 290–292 m n. m., byla založena kolonie rodinných domků a před výstavbou infrastruktury zde r. 2010 provedlo Muzeum východních Čech v Hradci Králové záchranný výzkum (Bláha 2010), na nějž pak navázaly další menší akce, které aktuálně pokračují a nálezů přibývá.¹⁰ Opakovaně se tu podařilo zjistit nepřítisť intenzivní, ale jednoznačné stopy osídlení ze starší doby bronzové: sídlištní jámy a sloupové jámy – pozůstatky domů.

Objekty s nevýraznou keramikou, určenou později jako únětickou (jde tedy o „monokulturní“ sídliště, což je při studiu a rekonstrukci zástavby vždy ideální), se objevily již v I. etapě výzkumu. Byly velice špatně čitelné, jejich výplně se barveně takřka nelišily od jílovitého podloží (Bláha 2010, 4). Ve II. etapě se podařilo podrobně prozkoumat 16 objektů (1–16; trasa komunikace, parc. č. 77/75). III. etapa zjistila v jižní části komunikace osamělý objekt 17 (plochu poškodila předchozí skrývka) a v místech plánované čističky odpadních vod shluk objektů 18–33 (parc. č. 77/40). Oproti situaci výše ve svahu zde byla podloží spraš. Výzkum v této etapě komplikovaly silné deště (Bláha 2010, 6).

První, severnější shluk tvořilo 16 objektů. Objekty 1 a 2 byly zásobní jámy, 15 a 16 zřejmě přírodního původu. Objekty 3–14 můžeme interpretovat jako kúlové či sloupové jámy, tedy pozůstatky staveb, přičemž obj. 3, 4 a 5 ležely izolovaně a obj. 3 byl narušen. Ve výplni obj. 3 a 7 se našlo velké množství keramických zlomků, v obj. 7 i uhlíků a mazanice (mazanice vrstva; mazanice je zčásti slabě vypálená, s nevýraznými otisky snad oblých dřev – ta může pocházet z výmazu proutěného výpletu –, zčásti vypálená naopak tvrdě, do cihlova, bez identifikovatelných otisků konstrukčních prvků); obj. 7 by tedy mohl být i zbytkem pece. Celkově movité nálezy působí dojmem odpadního souboru požárové destrukce: téměř všechny střepty nádob jsou více či méně přepálené, výplň obj. 1 obsahovala tři zlomky kalcinovaných kusů a v obj. 2 byly vedle přepálených kusů drticích podložek i fragmenty

nejméně jednoho válcovitého závaží ke tkalcovskému stavu.

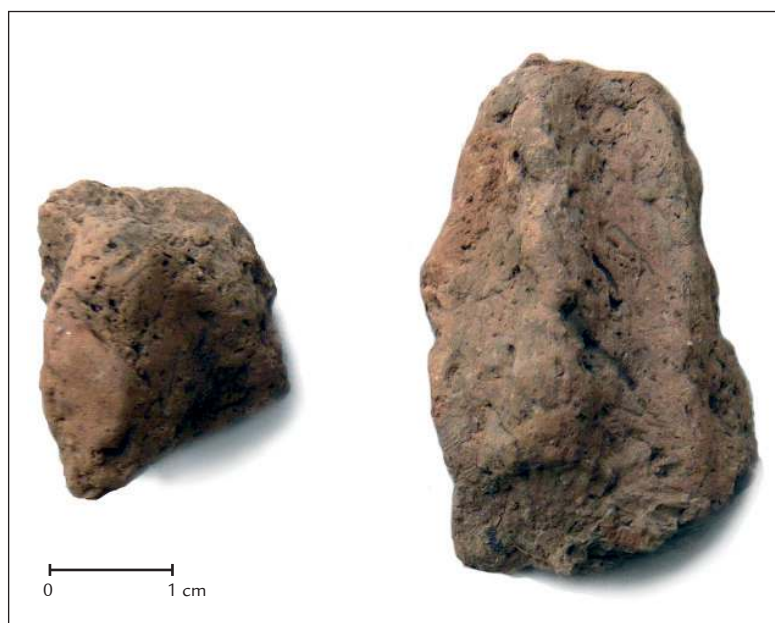
Sloupové jámy měly kruhový až oválný půdorys, rozměry půdorysů obj. 6–14 činily od 24×26 po 36×40 cm (mimo narušené), hloubka dosahovala od 2–3 do 10–12 cm. Obsahem se vymykají obj. 3 s více než 30 silně přepálenými zlomky keramických nádob a obj. 4, v jehož výplni bylo 17 zlomků mazanice, z toho jeden s otiskem prutu, střepe a spálené kůstky. Obj. 11 poskytl 11 střepe různých velikých nádob bez výraznějších stop přepálení. Ostatní obsahovaly ojedinělé drobné atypické střípky, hrudky mazanice a uhlíky; objekty bez nálezů (obj. 8, 12) se dochovaly pouze v hloubce do 4 cm. Výplň obj. 10–14 vykazovala roztroušené drobtu uhlíků, obj. 12 se projevil jako zbytek uhlíkaté vrstvy.

Sloupové jámy 12, 13 a 14 (průměr cca 18, 28 a 27 cm, hloubky 4, 10–12 a 8 cm) jevíly uspořádání do řady ve směru S–J ve vzájemných vzdálenostech cca 2 m. Objekty 6 až 9 tvořily podobnou řadu orientovanou Z–V, v odstupech kolem 1 m; to by již odpovídalo představě úseku stěny domu únětické kultury typu Březno (**obr. 6**). Je otázkou, zda obj. 7 je výlučně reliktem pece a s řadou nesouvisí, anebo zda v jeho místě předtím či potom nemohl být umístěn sloup, který by zapadal do řady s ostatními třemi sloupovými jamami; to situace při výzkumu neumožnila zjistit.

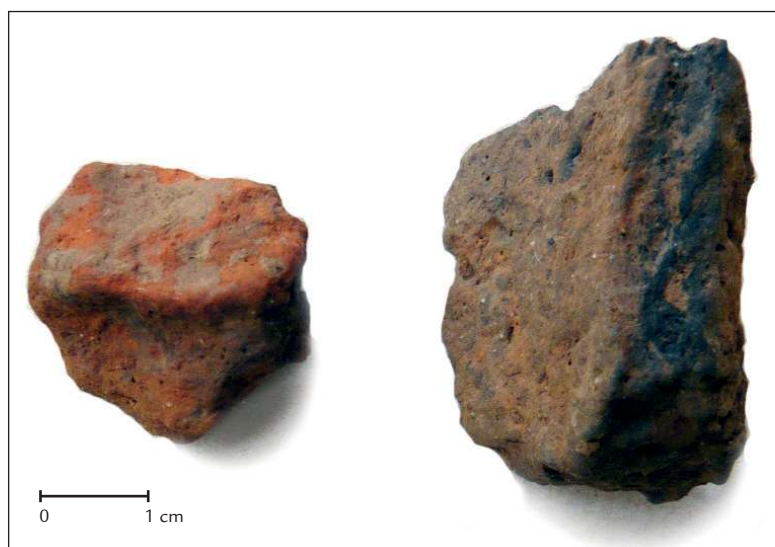
Osamělá sloupová jáma 17 měla ve výplni vzácně dochovanou stopu svislého dřevěného prvku (sloupu): vnější půdorys měřil 55×50 cm, vnitřní (blízký rozměrům sloupu) měl průměr cca 27 cm; hloubka vnější části dosahovala pouze 8 cm, vnitřní 18 cm (**obr. 7**), takže byla-li jáma součástí stavby, což je pravděpodobné, pak ostatní relikty zřejmě zanikly beze stopy. Obsahovala čtyři amorfní přepálené střepe a zlomek přepálené kalcinované kosti. Obj. 18–28 a 30 byly kůlové či sloupové jámy; žlábký č. 29, 31–33 byly interpretovány jako brázdy. Shluk je nepravidelný a nelze uvažovat o rekonstrukci půdorysu.

Sloupové jámy v tomto shluku měly půdorysy o rozměrech od 20×22 do 34×36 cm, resp. extrémních 50×52 cm u obj. 30, hloubky byly poměrně větší než v první skupině – 7 až 36 cm (největší hloubku opět vykazuje obj. 30). Obsahovaly buď ojedinělé drobné zlomky keramiky a hrudky mazanice, anebo žádné nálezy, nanejvýš slabou příměs drobtu uhlíků ve výplni. Z této charakteristiky vybočují tři sloupové jámy nadprůměrných rozměrů. V obj. 23 (32×35 cm, hl. 14 cm) se našlo větší množství hrudek mazanice. Objekty 28 (35×36 cm,

hl. 23 cm, narušen orbou) a 30 (viz výše) obsahovaly uhlíky, větší množství mazanice a zlomky keramiky a lze uvažovat vedle druhotného narušení i o příslušnosti k jinému systému. Ve sloupové jámě 30 se střepe kumulovaly pouze v části výplně tak, že to připomíná kumulace nálezů v dutinách po vytažených sloupech na sídlišti střední a mladší doby bronzové (**obr. 8**; Bláhová-Sklenářová 2012, 138). Keramické zlomky patří vesměs středním a větším nádobám, převážně výrazně přepáleným. Mazanice ve vyšších vrstvách obj. 30 měla

■ **Obr. 9** Stěžířky – „U lesa“, objekt 30: zlomky mazanice s otisky. (Foto autorka.)

■ **Obr. 10** Stěžířky – „U lesa“, objekt 27: zlomky mazanice s otisky. (Foto autorka.)

9 Za zpřístupnění nálezů a dokumentace děkuji pracovníkům Muzea východních Čech v Hradci Králové, zejména vedoucímu výzkumu Mgr. R. Bláhovi.

10 Za ústní informaci děkuji Mgr. R. Bláhovi z Muzea východních Čech v Hradci Králové.

podobu amorfních hrudek, při dně se kumulovaly relativně větší¹¹ kusy s vyhlazeným povrchem a na rubu s otisky prutů o průměru cca 15 mm (**obr. 9**). Také obj. 27, jinak průměrných rozměrů, vedle několika málo přepálených střepů hrubší nádoby poskytl větší množství mazanice, která ojediněle nesla otisky křížících se prutů a oblých dřev většího průměru (**obr. 10**).

Závěr

Osídlení starší doby bronzové ve východních Čechách, ať únětické či věteřovské, je v současné době známo z různých druhů lokalit a nálezů natolik dobře, že je není třeba považovat za okrajové; jako perspektivní se naopak jeví studium kontaktů mezi Čechami a Moravou v daném období. V tomto článku nebylo možno představit všechny nálezy reliktní domů ve východních Čechách, zčásti pro nedostatečné či aktuálně probíhající zpracování, zčásti proto, že stále přibývají další. Představení dvou vybraných nálezů z poslední doby obecně upozorňuje na postup poznání, poskytuje však i konkrétní novinky a také důvody k zamyšlení. Sloupové jámy ze Stežírek sice neumožnily sestavit půdorys, mazanice s otisky prutů a oblých dřev však nabízí dosud tak vzácné konkrétní svědectví o konstrukčním řešení stěny únětického domu: využití proutěného výpletu s výmazem můžeme nyní považovat za jednu z víceméně prokázaných možností. Oblá dřeva většího průměru lze spojit i s nosným skeletem, otisky jsou pro jiný směr úvah příliš malé. Perspektiva dalších výzkumů zde dovoluje doufat v odkrytí lépe dochovaných pozůstatků zástavby únětické kultury. Půdorys z Blata dokládá využití palisádové stěny, avšak s jistotou pouze v krátkém úseku; pro zbytek stěn opět není svědectví nálezů dostatečné, i když nepřítomnost stop po přístěnných sloupcích může hovořit ve prospěch této možnosti. Překážkou zařazení zjištěné techniky do rejstříku konstrukčních řešení domů starší doby bronzové v Čechách je pochybná datace. Případný další výzkum v bezprostředním okolí lokality může datování prokázat (a pak

bude třeba vysvětlit, proč má blatský půdorys paralely až v Bavorsku a zda nejsou pouze zdánlivé), anebo jej naopak vyvrátit a posunout nález směrem k období popelnicových polí – a pak se možná ze vzácného dokladu stavitelství únětické kultury stane vzácný doklad stavitelství kultury platěnické.

Zusammenfassung

Die ostböhmisches Provinz der Aunjetitzer Kultur war früher für Peripherie gehalten, neuere Funde zeigen aber ziemlich dichte und reiche Besiedlung. Durch einige befestigte Siedlungen und mindestens ein Hügelgräberfeld ist hier auch die Věteřov Kultur repräsentiert. Hier werden im Rahmen der schon bekannten Funden zwei neue Lokaltäten mit Hausresten der älteren Bronzezeit vorgestellt: Stežírky, Bez. Hradec Králové, wo Spuren einiger Pfostenbauten und Fragmente von gebranntem Lehmbeiwurf mit Ruten(geflecht)- und Rundholzabdrücken gefunden waren, und Blato, Bez. Pardubice, wo ein durch langseitige Wandgräbchen mit klaren Spuren der Palisadenwand begrenzter Hausgrundriß größtenteils entdeckt wurde.

Prameny

Bláha, R. 2010: Záchraný archeologický výzkum Stežírk, lokalita „U Lesa“ v roce 2010 – závěrečná zpráva etapy II a III. (Rkp. uložen v Muzeu východních Čech v Hradci Králové, archeologickém oddělení.)
Dokumentace Blato 2004: Složka terénní dokumentace (terénní deník R. Sedláčka a J. Musila, mapy a plány, další dokumenty) a soubor digitální terénní kresebné a fotografické dokumentace. Uloženo ve Východočeském muzeu Pardubice.
Svobodová Koldrová, D. 2012: Sídliště únětické kultury v Mikulovicích. (Rukopis bakalářské práce, Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd.) Pardubice.
Sedláček, R. b. d.: Závěrečná zpráva ze záchraného archeologického výzkumu na stavbě „Silnice I/37 Jesničanky-Medlešice“, k. ú. Blato, Dražkovice, Medlešice, Mikulovice (čj. VČM 301/2003). Uloženo ve Východočeském muzeu Pardubice.

Literatura

Anýž, R. – Končelová, M. – Thér, R. – Tichý, R. a kol. 2006: Pravěké osídlení krajiny východních Čech, Živá archeologie 7, 25–33.
Bém, M. 2005: Pravěké stavby na lokalitě Horní lán v Olomouci-Slavoníně. In: Archeologické centrum Olomouc – Ročenka 2004, Olomouc, 126–172.
Bláhová-Sklenářová, Z. 2011: Půdorys pravěkého domu – otázky stavebního a otázka jeho datace, Živá archeologie 11, 127–130.
Bláhová-Sklenářová, Z. 2012: Obytné stavby doby bronzové – otázky stavebního a konstrukčního vývoje, Praehistorica XXX/2, Praha.
Jirán, L. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech 5. Doba bronzová. Praha.

Kovářík, J. 1983: Sídliště únětické kultury v Čakovicích, Archaeologica Pragensia 4, 137–168.

Nadler, M. 1997: Langhäuser der Frühbronzezeit in Süddeutschland. Endglieder neolithischer Bautradition? Vorträge des 15. Niederbayerischen Archäologentages, Deggendorf, 161–188.
Papineschi, J. 2003: Záchraný výzkum v Sendražicích, okr. Hradec Králové, Zpravodaj Muzea východních Čech 29, 86–105.

Pleimerová, I. 1960: Únětické pohřebiště a osada v Blšanech u Loun, Památky archeologické 51, 485–526.

Pleimerová, I. 2002: Dlouhé domy únětické kultury v severozápadních Čechách. In: P. Čech – Z. Smrž (ed.), Sborník Drahomíru Kouteckému, Most, 163–165.

Rybová, A. 1972: Terénní výzkum komplexního výzkumu v Plotištích n. L., Archeologické rozhledy 24, 328–336.

Rybová, A. – Vokolek, V. 1964: Výzkum v Plotištích n. L. v letech 1961–1962, Archeologické rozhledy 16, 43–48, 52–63.

Rybová, A. – Vokolek, V. 1966: Pět let archeologického výzkumu v Plotištích nad Labem. Hradec Králové.

Říhový, J. 1982: Hospodářský a společenský život velatické osady v Lovčickách, Památky archeologické 73, 5–56.

Sedláček, R. 2006: Záchraný archeologický výzkum při výstavbě silnice I/37 Jesničanky-Medlešice v roce 2004 a 2005, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 32, 90–95.

Schefzlik, M. 2001: Die bronze- und eisenzeitliche Besiedlungsgeschichte der Münchner Ebene. (Internationale Archäologie 68.) Rahden/Westf.
Slezák, M. 2006: Čtyři domy z východních Čech: Příspěvek k rekonstrukcím pravěkých objektů, Živá archeologie 7, 63–66.

Smrž, Z. 1998: Zur Besiedlung und natürlichen Umwelt Nordwestböhmens während der jüngeren und späten Bronzezeit. In: B. Hänsel (Hg.), Mensch und Umwelt in der Bronzezeit Europas, Kiel, 427–439.

Soudský, B. 1953: Únětická osada v Postoloprtech, Archeologické rozhledy 5, 308–318, 339.

Stäuble, H. 1997: Die frühbronzezeitliche Siedlung in Zwenkau, Lkr. Leipziger Land. In: J. J. Assendorp (Hg.), Forschungen zur bronzezeitlichen Besiedlung in Nord- und Mitteleuropa (Internationale Archäologie 38), Espelkamp, 129–143.

Suchbát, S. 2000: Nadzemní kůlové stavby ze starší doby bronzové na Moravě, Pravěk NR 10, 219–250.

Šura, J. 2006: Geologické prostředí. In: R. Sedláček 2006, Záchraný archeologický výzkum při výstavbě silnice I/37 Jesničanky-Medlešice v roce 2004 a 2005, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 32, 91.

Vokolek, V. 1977: Záchraný archeologický výzkum v Úhřeticích v r. 1976, Zpravodaj Muzea východních Čech 4, 15–19.

Vokolek, V. 1978: Záchraný výzkum v Úhřeticích v r. 1977, Zpravodaj Muzea východních Čech 4, 12–17.

Vokolek, V. 1993: Počátky osídlení východních Čech. Hradec Králové.

Vokolek, V. 2008: Slezskoplatěnická kultura. In: N. Venclová (ed.) et al., Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská, Praha, 84–97.

11 Zlomky na obr. 7 o délce 41 mm patří k největším fragmentům s relativně dochovaným a čitelným původním povrchem; ostatní mazanice mimo vyobrazené zlomky nemá v otázce konstrukcí větší vypovídací hodnotu.